

סדרת מאמרים בעניין נסיעה וחזרה של אנשי רפואה והצלה לבית חולים בשבת (4)

בשבועות האחרונים עסקנו בהרחבה בהלכה של "התירו סופן משום תחילתן", שמחמתה ישנו היתר למי שיצא להציל נפשות לשוב לביתו בשבת, אף אחרי שסיים להציל את הנפש. כפי שראינו, ביסוד ההלכה ההיתר מוגבל לאיסורי שבת שאינם אלא מדרבנן, אך הפוסקים הראו פנים גם להיתר לאיסורי תורה.

עוד העלינו, שיש חילוק גדול בין איש הצלה שעתיד שוב ושוב לשהות מחוץ לביתו בשבת אם לא נתיר לו לשוב לביתו, ואצלו יש חשש משמעותי מכך שאם נאסור לו לחזור למקומו בשבת, הוא יימנע בפעמים אחרות מלעשות כן, לבין מי שנקרא באקראי להציל חיים. כמו כן הבהרנו את הנידון האם היתר זה שייך גם במי שעובד באופן קבוע כרופא בבית החולים.

על פי דברי הפוסקים בסוגיא, ניתן לומר שישנו הבדל בין "איש הצלה" לבין "רופא". איש ההצלה הוא מי שעובד ככונן בשכונתו, וכשיש אירוע חירום רפואי, כמו פציעה, תאונה או לידה, מזעיקים אותו בכדי להגיש טיפול מיידי ובמקרה הצורך לפנות את החולה אל בית החולים. לעומתו, רופאים או אחיות, עובדים במשמרות שנקבעו מראש בבית החולים, והצורך שלהם לנסוע או לחזור אל בית החולים אינו פתאומי אלא ידוע. המקובל להורות, שאיש הצלה יוכל לחזור לביתו גם ברכבו הפרטי, אבל רופאים ואחיות יוכלו רק לחזור על ידי נהג נכרי. הסיבות לכך:

1. ההיתר לרופאים ולאחיות אינו מרווח כמו ההיתר באיש הצלה, כפי שכתבנו במאמר הקודם.

2. ובעיקר, ההבדל הוא בין הצורך שיש באיש ההצלה החוזר לשכונתו, לבין הרופא או האחיות. ונבאר:

אנשי הצלה נקראים להציל חיים בשתי צורות: ראשית, על ידי חברותם במוקד הצלה שמזעיק אותם לאירועים המתרחשים בסביבתם. שנית, על ידי שכנים והסביבה שלהם שמכירים אותם ויודעים שפלוני התמחה בנושא ויכול להגיש עזרה מצילת חיים, ולכן יש סבירות שיקראו להם.

לעומתם, אצל רופאים או אחיות שנמצאים בביתם בשבת, הסבירות שהם ייקראו להציל חיים נמוכה בהרבה, גם משום שאנשים אינם יודעים האם הם מוכנים להגיש עזרה דחופה בשבת, והן משום שהתרגלו כבר לסמוך על אנשי ההצלה ולהזעיקם דרך המוקד.

לכך משמעות רבה, משום שנראה בפוסקים שההיתר למי שיצא להציל חיים לשוב לביתו בשבת ברכבו הפרטי בנוי במידה רבה על החשש שאם לא יחזור לשכונתו, יחסר מי שיודע להציל חיים במקומו. טעם זה נוסף על הטעם של "התירו סופן משום תחילתן", שקשה להתיר על פיו איסורי תורה, אבל טעם זה הוא ברור, שאפילו ספק נפשות דוחה את השבת.

אגב, היתר זה קיים גם אם יש בשכונה עוד אנשי הצלה, משום שלעולם אי אפשר לדעת האם יהיה מישהו זמין בדיוק באותו הזמן, וכן ייתכן שמשפחה שיארע אצלה מקרה חירום תחליט לפנות אליו באופן אישי ולא דווקא דרך המוקד (מטעמי קרבת מגורים או שסומכים עליו).

הסיבה שהדבר נחשב ספק פיקוח נפש נשענת על כך שבשכונות מגורים צפוי וסביר שייארעו מקרי חירום, וכן העובדה שהוא למעשה משמש ככונן עבור מקרים אלו, וזקוקים לו. לכן אף אם אין כל וודאות שהוא ייקרא בשבת להציל חיים, עדיין מותר לו לחזור למקומו בשבת.

כמובן, שהיתר זה אינו עומד בפני עצמו לגמרי, ולדוגמא איש הצלה שיבחר לנסוע מערב שבת להתארח אצל קרובים בשכונה פלונית, לא יוכל אחרי הסעודה בליל שבת לנסוע לביתו מטעם פיקוח נפש של אנשי שכונתו, משום שבמקרה זה אין לו את החלק של "התירו סופן משום תחילתן", וכן, שבכך שהוא נסע מחוץ לשכונתו מערב שבת הוא למעשה הפקיע את עצמו מהעניין, וכשם שאין עליו חיוב עקרוני שלא לצאת מהשכונה בשבת אלא מותר לו לנסוע להתארח בשבת, כך כשהוא כבר נסע, אין לו היתר לחזור. רק אם הוא נמצא בשכונה ומוכן להצלה, שהותו בשכונה נחשבת פיקוח נפש – ורק בצירוף עם ההיתר של התירו סופן משום תחילתן.

נלגופן של דברים יש להעיר, שאם ידוע לו שאין אנשי הצלה נוספים, ומערכת ההצלה הכללית בעיר אינה מתפקדת כהלכה, כך שאי אפשר לסמוך עליה, ייתכן שיש עליו אחריות מסוימת לדאוג

היתר זה, שייך יותר באנשי הצלה, ואינו שייך כל כך ברופאים ואחיות, אלא אם כן הם אכן ידועים בסביבתם שהם נכונים להגיש עזרה ואנשים פונים אליהם במקרי חירום.

שאלה מעניינת הקשורה לפן דומה של הסוגיא, נשאלה אצל רבינו מרן הרב אשר וייס שליט"א לא מכבר. איש הצלה בעיר גדולה בחו"ל, מתגורר בשכונה מסוימת בעיר. ארגון ההצלה המקומי מזמן אותו לקריאות חירום רק באזור שבו הוא מתגורר ולא באישורים האחרים של עיר מגוריו. הוא שאל שאלה כזאת: הוריו מתגוררים בשכונה אחרת בעיר. נניח שבשבת בשעה שמונה בבוקר, כשהוא נמצא בשכונת מגוריו, הוא מקבל קריאה לקחת יולדת לבית החולים שנמצא בשכונה שלישית. הוא יצא לקריאה ופינה את היולדת. כעת הוא מעוניין לשוב, אך לא לביתו, אלא לנסוע משם לבית הוריו שנמצאת בשכונה אחרת. נניח שאין מדובר בשכונה המרוחקת יותר לנסיעה מאשר ביתו, או אף קרובה יותר. למדנו,

שמחשש שמא יהססו אנשי ההצלה לצאת שוב לקריאה אחרת, מותר להם לחזור לביתם.
האם מותר לו לנסוע במקום לביתו לבית הוריו?

מצד אחד, ההיתר של "התירו סופן משום תחילתן" שייך גם במקרה הזה, משום שבכך שנתיר לו לחזור למקום שבו נוח ונעים עבורו, ולא יצטרך לשהות בבית החולים עד צאת השבת, הוא ימשיך לצאת לקריאות אלה, ולא רק אם מתירים לו לחזור לביתו. אך כפי שלמדנו, ההיתר לעשות כן באופן הכרוך במלאכה דאורייתא דורש תנאי נוסף – שזקוקים לו במקום שבו הוא מתגורר. במקרה של אותו איש הצלה, קוראים לו רק למקרי חירום של שכונת מגוריו, ולא לכלל מקרי החירום שבעיר. אם כן, ההיתר יהיה רק לחזור לשכונתו והוא לא יוכל לחזור למקום אחר. משום כך, למרות ששייך בזה לכאורה ההיתר של התירו סופן משום תחילתן, אין להתיר לו לנסוע לשכונה אחרת.

לפי זה היה מקום לטעון, שאם לא יהיה מדובר באיסור תורה, כגון שיש לו נהג נכרי שיכול להסיע אותו לשכונת הוריו, יהיה מותר לו לנסוע. אך נראה שנכון להחמיר בזה ולא להתיר את הדברים, ומשום שיש לחשוש שבכך תשתכח תורת שבת. יש להתיר רק חזרה למקום המגורים – או על כל פנים המקום ממנו הוא יצא להצלת הנפש; אך אם נתיר לאנשי הצלה לבחור לאן לנסוע לאחר שסיימו להציל, השבת למעשה תיהפך ליום חולין עבור אותם אנשים.